

Henkilönnimisysteemit

Perinteistä vepsäläistä henkilönnimistöä paikannimistössä

Irma Mullonen

Vuosaari 2015

Aiempaa tutkimusta

Vepsäläinen ei-kristillinen henkilönnimistö on verrattuna suomalaiseen, virolaiseen ja osaksi myös karjalaiseen vähän tiedossa. Sitä ei ole varsinaisesti tutkittu. Joitakin mainitoja 1400-1500-lukujen asiakirjoissa esiintyvistä (lisä)nimistä löytyy [Попов1949]. Viljo Nissilä on tuonut eräitä satunnaisia vertauksia vepsästä [Nissilä 1967]. Olen itse tehnyt yleiskatsauksen vepsäläiseen henkilönnimistöön [Mullonen] sekä tarkastellut sen jälkiä paikannimistössä [Mullonen 1994, 2000].

Nissilä Viljo. Die Dorfnamen des alten lüdischen Gebietes. MSFOu. 144. Helsinki, 1967.

Mullonen Irma. Das wepsische Personennamensystem // Europäische Personennamensysteme. Ein Handbuch von Abasisch Zentralladinisch. Hamburg: Baar-Verlag. 2007. S.231-240.

Муллонен И. *Очерки вепсской топонимии*. Санкт-Петербург. 1994.

Муллонен И.И. Топонимия Присвирья: проблемы этноязыкового контактирования. Петрозаводск, 2000.

Попов А.И. 1949 – Материалы по топонимике Карелии // Советское финно-угроведение. Петрозаводск. С.46-66.

Ei-kristillistä henkilönnimistöä asiakirjoissa

Tiedossa oleva asiakirja-aineisto on aika niukka. 1400-1500-luvun verokirjat *Писцовые книги Обонежской пятины 1496, 1563, 1582/83* sisältävät noin puolisataa patronyymiä / lisänimeä ja yhtä paljon vepsäläiseen ei-kristilliseen henkilönnimeen perustuvaa asutusnimeä

Ei-kristillistä henkilönnimistöä 1400-1500-luvun asiakirjoissa

Иванко Оксентьев *Мохтой* (1563): mahtai ‘mahtaja’

Прошко Тимофеев *Рянжа* (1563): ränž ‘lörppö’

Михалко *Кишкуев*: kiškaitada ‘syödä ahneesti’, vrt. kišk/koda ‘ahmatti’

Фомка *Бурундаев*: buru ‘helisevä kello, tiukku’, burundab ‘helisee’, kuvannollisesti lörpöstä

Прока *Тугуев*: vrt. veps. tuhoi/pä ‘pörröpää’

Васюк *Кярзин*: kärz ‘rumat kasvot’

Михалка *Корбуев*: korb ‘kaurajauhoista saatu sekoite’, kuvannollisesti tyhmästä

Ei-kristillistä henkilönnimistöä asiakirjoissa

Ei-kristillistä henkilönnimistöä 1400-1500-luvun asutusnimissä

Гуйгутово [Guigutovo], 1563 Andoman pogosta: huiged
'häpeisään oleva, nolostunut'

Дер на Норзубе речке *Будрино* < *Пудрино [Pudrino]: pudr
'puuro', kuvannollisesti tyhmästä

Поч. на Шимозере против *Ламбасова* [Lambasovo]: lambas
'lammas'

поч. *На Тойветове горе* [Toivetova] Vinnitsan pogostassa:
*Toivot, *Toivet 'toivottu'

дер. На усть Свери слово *Регачевская* [Regačovskaja]:
*röhäč 'kookas, jyrävä; lihava' (vrt. karj-aun.)

Ei-kristilliset nimet vepsäläisissä sukunimissä

Lisänimipohjaisiin patronyymeihin perustuvat eräät nykyiset sukunimet - sekä viralliset että epäviralliset (kaikkiaan tiedossa noin puolisataa sukunimeä). Äänisvepsäläisiä esimerkkejä (**-hiine-** tai **-hne-**loppuisia) on enemmän kuin muilta vepsäläisiltä alueilta, mahdollisesti alueellisesti viereisestä karjalaisesta vaikutuksesta:

Ropakohne: ropak ‘rokko’, *Rusteihiine*: rusked, vartalo rustt- ‘punainen’, *Rämegahne*, *Rämhiine*: rämä-, rämeg- ‘rämistä’, vrt. ven.vastine Громов,

Мугачев < Muhačuhne: muhač ‘hymyilevä, myhäilevä’;
Паскачев < Paskačuhne: paskač ‘varpunen’, *Габуков* < Habukahne: habuk ‘haukka’, *Бошаков* < Bošakohne: bošak ‘oinas’

Ei-kristilliset nimet vepsäläisissä sukunimissä

Keski- ja etelävepsäläinen sukunimikäyttö pohjautuu genetiivimuotoisiin asuihin tai sellaisiin, missä ei käytetty mitään johdinta tai päätettä.

Esimerkkinä keski- ja etelävepsän rajalta N'urgoil- kylän sukunimiä :

Kond'jan Ol'sa – Медведев Алексей (kondi 'kontio, karhu')

Pul'k Ondrei – Пулькин Андрей (pul'k 'kuula')

Kägen Samson – Кукушкин Самсон (kägi 'käki')

T'atl'aš Vas'ka – Тятляшев Василий (t'ätl'aš-mäkl'aš 'mullin mallin')

Tor'akon Potaš – Торяков Потап (tor'ak 'riitaisa, tappeleva')

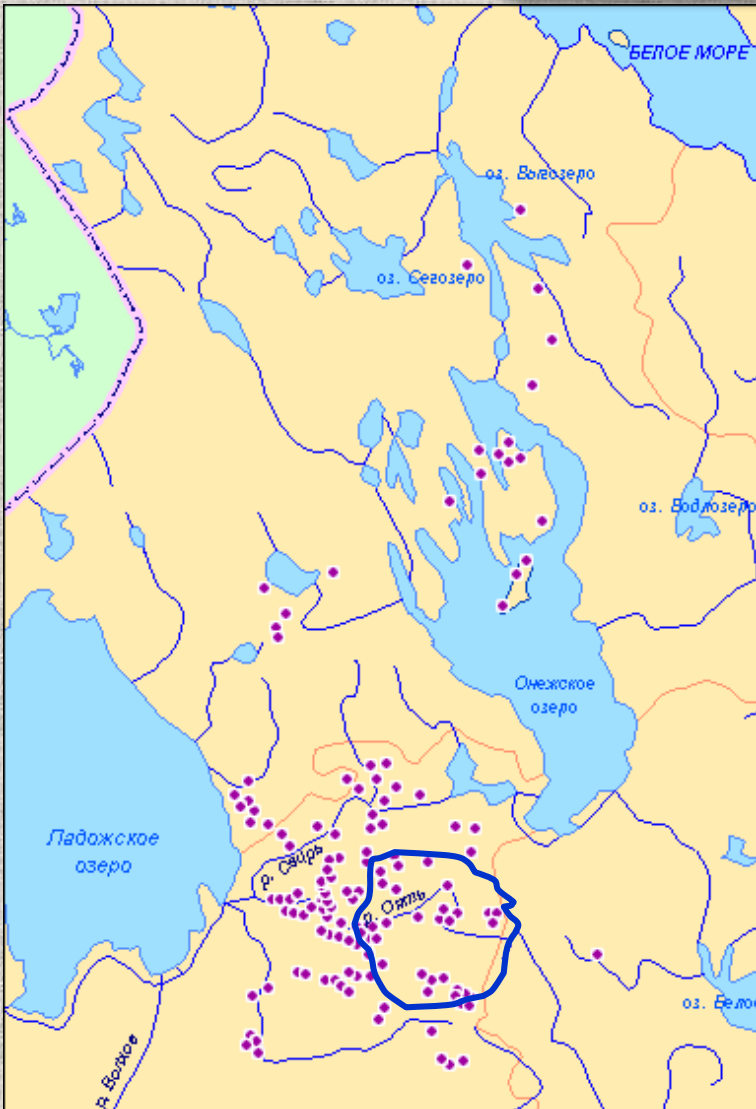
Kabrišan Anču – Кабрышева Анна (kabrostada 'ottaa kouraan; ottaa syliin')

Šomb Ars'a – Шомбин Арсений ?

-l-malliset (ven. -ici / -iči) asutusnimet

Paikannimet, varsinkin asutusnimet, ovat rikkain ja luotettavin vanhan vepsäläisen henkilönimistön lähde. Arvokkaimman ryhmän muodostavat ***-la-loppuiset kylännimet*** (vepsäläisittäin ***-l-loppuiset***) ***Karhil, Kokoil, Vingl***

***-l-nimet ovat mukautuneen venäjään joko -a-loppuisina:
Korvoil – Корвала / Korvala
tai -ici / -iči loppuisina:
Karhil - Каргиничи / Karginiči***

-l / -ицы ~ -ичи

asutusnimien levikki (mukaan luettuna entinen vepsäläinen asuma-alue)

-I-malliset (ven. -ici / -iči) asutusnimet

Vepsäläiset *-I*-asutusnimet ovat varsin muinaisia (ensimmäinen maininta jo 1200-luvun asiakirjoissa). Niiden korkeaa ikää todistaa mm. se, että ne

- perustuvat vain ei-kristillisiin henkilönnimiin
- esiintyvät etupäässä varhain asutulla keskivepsäläisellä asuma-alueella, jonka merkinä ovat vepsäläiset kurgaanit I ja II vuosituhansien vaihteelta.
- toimivat usein kyläryhmien eikä yksityisten kylien niminä

Esikristillisiä etunimiä asutusnimissä

Varsinaiset etunimet lyötyvät vain historiallisilta vepsäläisiltä asuma-alueilla, joiden merkinä ovat keskiaikaiset kurgaanit, mikä voisi osoittaa, että perinteelliset nimet hävisivät aika varhain pois vepsäläisestä käytöstä, mahdollisesti kristinuskon tulon myötä:

Имоченицы [Imočenici] < ve *Himačal, hn Hima / Himač
'kaivattu, odotettu (lapsi)'

Валданицы [Valdanicy] < ve *Valdal, hn Vald

Лембовичи [Lemboviči] < ve *Lemboil, hn Lemboi

Кайбола [Kaibola] < ve *Kaibl, *Kaibol, *Kaibal, perustuu ikivanhaan ims:een henkilönnimeen, kaivata-verbikantaiseen nominiin.

Имолово [Imolovo] < ve *Himoil, hn Himo, Himo, Hima

.

Liikanimiä -l-asutusnimissä

Valtaosa vepsäläisistä -l-mallisista asutusnimistä perustuu liikanimiin tai liikanimitapaisiin ilmauksiin:

*Hurjal, *Huril - ven. *Гуреничи* [Gureniči], vrt. sm hurja, ka huri 'raivokas, mieletön, hullu'. Vepsässä verbi hureita, hurkta 'tehdä vauhdikkaasti'.

Korbal ~ *Korbol* (ven. Корбиничи): veps. korboi 'kaurajouhoista saatu sekoite' [СВЯ]. Useampaa puuroa, jauhoseikotetta merkitsevää sanaa on käytty ims:ssa kielissä metaforisesti tyhmästä, hölmöstä.

Karhil (ven. Каргиничи): vrt. karhi, karhakka, karhatsu 'vastahakoisesta ihmisestä, huonosta äksystä vaimosta', karhollaan 'pahalla tuulella, äreänä' [SMS].

*Hörpäl - ven. *Герпиничи* [Gerpiniči]: *Hörp, veps. hörpötada 'lörpötellä'. Vrt. aunukselainen kylännimi *Hörppäl* (Герпяля).

Vingl (ven. Винницы): *Ving, *Vingoi, vrt. ve vinkta : vingub 'vinkua, kitistä'

Ihminen -l-asutusnimissä

Myös eläinten nimet esiintyvät lisänimien tehtävässä:

Hübjoil (ven. Юбичи):

hn *Hübjoi (veps. *hüb* 'hyypiä', joidin *-oi*), kuvannollisesti yksinäisestä jurosta ihmisestä.

Haragol (ven. Харагиничи): hn. Harag, vrt. sukunimi Haragohne Äänisvepsässä, vrt. haragan/pašoi 'turhaan nauravasta', haragan/su 'sähläri, hösöttäjä'

Härgoil: hn. Härgoi (Kettunen 1955: 52), ve härg 'härkä'

Маягиничи < *Majagal, hn *Majag (ve majag 'majava'), kuvannollisesti sellaisesta, jolla on likainen naama

Reboil (ven. Ребовичи): hn Reboi (ve reboi 'repo'), vrt. sukunimi Reboihiine Äänisvepsässä.

On olemassa ainakin parikymmentä -la-mallista asutusnimeä nykyiseltä sekä entiseltä vepsänkieliseltä alueelta, jotka odottavat etymologista ratkaisua (luettelossa alleviivatut):

Noidal, Ozroil, Rahkoil, Reboil, Kakoil, Karhil, Kikoil, Pecoil, Terl (< *Tervl), Korvoil, Vilhal, N'urgoil, Varbal, Mul'jeil, Čagil, Šond'al jne.; Валданицы, Герпиничи, Гуреничи, Курикиничи, Лембовичи, Мустиничи, Пижевичи, Русконицы, Гонгиничи, Уштовичи, Явшиницы, Куневичи, Лавиничи, Нюбиничи, Пахтовичи, Рекиничи, Колокольницы jne.

Eräiden nimien kohdalla vaatii selvittelyä nimeämisen motiivi.

Aika usean nimen selvittelyssä joutuu käyttämään hyväksi ims:a sukukieliä, koska nykyvepsän sanavarat ei riitä – joko sana on hävinnyt vepsästä tai se kielimuoto, johon ovat syntyneet vanhimmat -l-asutusnimet, varsinkin vepsän asuma-alueen länsirajalla, erosi varsinaisesta vepsästä.

Soutjärvi 1900-luvun kartalla

Verrattuna -l-mallisiin nimiin muut asutusnimien ryhmät perustuvat enimmäkseen kristilliperäiseen henkilönnimistöön. Ei-kristilliset lisänimet on silti näkyvissä sekä kyläryhmien osien että erillisten pienkylien nimissä.

Esim. Soutjärvi v.1926 koostui 10 kylästä. Niiden nimistä 8 sisälsi henkilönnimen, joista vain yksi oli ei-kristillinen **Kukagd'** 'Kukon nurkka', asukkaat *Kukoihižed*, 1800-luvun lopun asiakirjoissa *Кукоевы*

Henkilönnimellä ilmaistu määrite esiintyy eri perusosien rinnalla yhdysperäisissä asutusnimissä:

Kurikanmägi: Kurik-liikanimi perustuu sanaan kurik 'puunuija' metaforiseen merkitykseen 'iso ja samalla tyhjäkö pää' [CBЯ].

Van'himansel'g: *Van'him 'vanhin'

Reboinkond: *Reboi 'repo'

Yksiosaiset henkilönnimiin perustuvat asutusnimet ovat tulleet käyttöön 1800-1900-luvun vaihteessa, kun Venäjällä Stolypinin maatalousuudistuksen puitteissa syntyi lukuisia pientiloja.

Äänisvepsässä

Bušak, Bošakoo: bošak 'oinas' (sn. Бушаков)

Habukad: sn. Habukahne, ven. Габуков, habuk 'haukka'

Kobegid: sn. Kobegahne, ven. Кобягин, vrt. kobegata 'torua'

Yhteenvetoja

- Vepsäläissä asutusnimissä on säilynyt lukuisia itämerensuomalaisia ei-kristillisiä henkilönnimiä – sekä varsinaisia etunimiä että liikanimiä, jotka todistavat perinteisen vepsäläisen henkilönnimijärjestelmän itämerensuomalaisia juuria.

-Varsinaiset etunimivartalot, joiden vastineita löytyy muualtakin itämerensuomalaisista kielistä (*Vald, *Lemboi, *Himoï), rekonstruoituvat *-l*-mallisista asutusnimistä vain historialliselta vepsänkieliseltä alueelta. Perinteelliset nimet hävisivät aika varhain pois vepsäläisestä käytöstä.

-Valtaosa henkilönnimivartaloista on ilmaistu peijoratiivisilla lisänimillä. Tämä koskee sekä vanhoja *-l*-asutusnimiä, että muita, mm. myöhän syntyneitä paikannimiä.

